

Седмо поглавље *Најинтересантије етнолошке, лингвистичке, социолошке и антропогеографске студије – у српској науци новог времена* (стр. 371–374) једним делом упућује на историју ромологије као научне области, а осим тога помаже у разумевању српске и светске научне климе. Како приређивач истиче (стр. 371), „српска ромологија се развијала и укључивала у европске и светске токове и парадигме пратећи кључне теме, које је за собом оставило наслеђе с краја 19. и почетка 20. века, са другачијих теоријско-методолошких позиција, али уводећи и потпуно нове“. Ђорђевићевим трагом настављена су истраживања ромских заједница у Србији, утрла су пут савременим истраживањима Рома, диференцирајући се на дисциплинарно различите области.

У концизном закључку ауторског текста приређивача (стр. 373–374) истиче се да су Ђорђевићева фокусираност на порекло, имена, постојбину, антрополошке особине, језик, веру и територијалну распрострањеност, посвећеност и проучавање разних врста извора, упућеност у релевантну ромолошку литературу, представљање нове и богате грађе – нека од обележја његовог научног рада. Ђорђевићев теоријско-методолошки приступ суочио се и са научним оспоравањима, али неоспорно сведочи о историји развоја појединачних научних области. Ђорђевић је без сумње један од првих који је српској науци представио истраживања ромског становништва, а то је чинио примењујући научне принципе. Иако дискутабилно из позиције савремених научних приступа, у многим и бројним аспектима Ђорђевићево дело је још увек значајна и незаобилазна основа проучавања Рома из перспективе фолклористике, лингвистике, етнологије, историје етничитета итд.

Светлана Ћирковић

Tatiana Bužeková, *Mágia a čarodejníctvo v etnografických štúdiách do polovice 20. storočia*

[Магија и врачање у етнографским студијама до половине 20. века]

AKA Media, Edicija Prameň, Bratislava 2019, 371 str.

Опсежна монографија Татјане Бужекове (Tatiana Bužeková), професорке на Катедри за етнологију и музеологију Филозофског факултета Универзитета Коменског у Братислави, пружа минуциозно урађену систематизацију и преглед најутицајнијих етнографских студија магијских представа и пракси у Великој Британији, Француској, Немачкој, Сједињеним Америчким Државама, Русији и Словачкој и то у периоду од половине 19. до половине 20. века. Почетна тачка изабраног временског периода везана је за успостављање социокултурне антропологије као научне дисциплине у Великој Британији, а на политичком плану са конституисањем модерних нација у Европи. На крају постављеног временског интервала – половином 20. века – долази до глобалне трансформације која се одражава и на кретања у науци. У западним земљама распад колонијалног система мења фокус и предмет антрополошких истраживања, док у већини земаља Источне и Средње Европе, укључујући и Словачку, постаје доминантна идеологија марксизма-лењинизма.

Магија је једна од основних тема етнографских истраживања, посебно у периоду који је ауторка издвојила за анализу. Истраживачки приступи магији показују преломне моменте развоја етнологије и антропологије у поменутих земљама. Изабране и анализирани етнографске студије показују базичне идеје првих етнолошких и антрополошких теоријских праваца, али и начин на који се у различитим земљама и временским периодима поимао најучесталији предмет проучавања етнологије, антропологије и фолклористике. У Предговору (стр. 11–13) и Уводу (стр. 15–28) ауторка објашњава да је магија универзални социокултурни феномен, заступљен у свим друштвима у прошлости, као и у садашњости. Будући да је магија углавном истраживана у оквирима студија религије, ауторка детаљно објашњава методолошки агностицизам (стр. 22).

Структура књиге одражава две основне линије анализе: 1. развој научних традиција у конкретним земљама; 2. развој теоријских приступа са посебним фокусом на најзначајније представнике у оквирима поменутих научних традиција. Књига се састоји из седам поглавља од којих је свако од њих посвећено расветљавању магијских представа и пракси у академским традицијама горе поменутих земаља.

Прво поглавље *Магија и мишљење* (стр. 29–50) посвећено је еволуционизму, првом теоријском правцу у британској антропологији, насталом у условима моћне колонијалне империје 70-тих година 19. века, и усмереном на „друге“, не-западне припаднике колоније. Друго поглавље *Магија и друштво* (стр. 51–84) разматра рад француске социолошке школе и њених експликација „примитивног менталитета“. Следи треће поглавље насловљено *Магија и функције* (стр. 85–128). У овом поглављу Татјана Бужекова детаљно анализира рад британских антрополога који су засновали функционализам. Тада је дошло до радикалних промена у методологији антрополошких истраживања – дуготрајан боравак у заједници постаје стандард социокултурне антропологије. Поглавље се завршава анализом једне од најзначајнијих и најутицајнијих студија магије – Еванс-Причардовим (Edward E. Evans-Pritchard) делом *Witchcraft, Oracles, and Magic among the Azande* (1937). У четвртном поглављу, насловљеном *Магија и митологија* (стр. 129–182), ауторка разматра истраживања магијске праксе и фолклора која су истраживачи обављали у оквирима своје државе и то у три области – земљама немачког говорног подручја, Русији и Словачкој. Овакав избор подручја ауторка објашњава њиховим заједничким коренима у немачком романтизму. У овом поглављу указано је на повезаност фолклористике и политичких покрета посматраног периода; фолклор је имао важну улогу и конструисању нације. Пето поглавље *Магија и психологија* (стр. 183–230) фокусирано је на проучавање магије и враџбина у Сједињеним Америчким Државама, где су корени научних традиција у значајној мери такође били везани за немачки романтизам. Са друге стране, и америчка антропологија, слично као антропологија у Великој Британији, бавила се истраживањима „других“ – углавном Индијанаца, а у проучавањима примењивала је теоријске приступе психологије. У шестом поглављу, које носи назив *Магија и народ* (стр. 231–282), Бужекова приказује две линије развоја руске етнографије, које су биле усмерене на магијска веровања и праксе словенских и несловенских народа руске империје. Она описује идеолошку промену која је настала након Октобарске револуције 1917. године, а која је довела до формирања Совјетске етнографске школе. Последње седмо поглавље *Магија и фолклор* (стр. 284–325) посвећено је историји

етнографије у Словачкој. Етнографија у Словачкој је од краја 19. века имала дескриптивни карактер, али од 30-тих година 20. века она је била под утицајима структурализма. Тада је дошло до промена у теоријским приступима етнографије, које, међутим, нису трајале дуго. Крајем 40-тих година 20. века комунистички режим је утицао на доминацију теоријско-идеолошке платформе Совјетске етнографске школе.

Свако поглавље почиње уводом у коме ауторка објашњава историјски и политички контекст настанка академских институција, теоријских приступа и најутицајнијих представника. Текст има два нивоа: главни текст и „прозоре“, који заправо представљају својеврстан речник кључних појмова и биографија најутицајнијих аутора. Појмови попут етнологије, антропологије, етнографије, фолклористике, агностицизма, просветитељства, етноцентризма, анимизма, табуа, тотемизма, емик/етик перспективе, епистемиологије, мита, митологије, пангерманизма, панславизма, расе, културног релативизма, руског формализма и др. подробно су размотрени у контексту историје науке. Овај својеврстан речник кључних појмова изванредно прати и употпуњује главни текст, а може се читати и независно од њега.

У Завршним разматрањима (стр. 328–337) ауторка указује на то да ако би се употребила метафора музике, развој етнолошких и антрополошких приступа би се могао представити не као скуп разнородних мелодија, већ као симфонија у којој се поједине музичке теме сливају у импресивно комплексну целину, понекад понављану у новом облику, свиране различитим инструментама, али увек међусобно повезане и условљене. Овакав поглед на теорије је могућ само уколико пратимо њихов настанак, развој и интеракцију. Универзални феномени као што су магија и врачање, који представљају једну од базичних тема у различитим теоријским приступима, омогућују овакву перспективу – закључује Татјана Бужекова.

Монографија *Mágia a čarodejníctvo v etnografických štúdiách do polovice 20. storočia* прати и детаљно обрађује једну тему у већем броју академских традиција и усмерења. Узорно је структурирана, написана питким и јасним стилем, и комплетирана именским и предметним регистрима на крају. Књига представља јединствено вредан допринос студијама религије, али и историји и методологији етнологије и антропологије.

Сања Златановић